

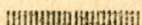
І старенькій вже тепер бабусі сльози сріблом з очей ллються.

Але враз вона отирає їх нервово, простує свою життям пригнену постать і говорить якимсь дивним, дзвінким, мов не її голосом:

— „Але на крові їхній, ще сильніші тепер ростуть. І так бачу, як будуть проїздити поруч моєї хати шосею, злізуть з коней і прийдуть поклонитися їхнім чесним тіням.

— „Так чує моє материнське серце, що прийдуть і то незабаром вже...“

В червні 1932.

Улас Самчук.

Волинь.¹⁾

— Просимо, просимо! — почали обзиватися з гурту дубові голоси. — А так. Справді. Чого його ото товчись на місці, — і як загомоніли сотні людей нараз та ще й ріжними голосами, то вийшло щось, чого й сам дідько лисий не второпає... Але зі всього видно, що Матвія всі хочуть вибрати...

— Люди добрі! — почав Матвій. Послухайте, що я вам скажу. Ви ж всі добре знаєте, що мені тепер не випадає брати на свої плечі усієї ж праці. Хай йому чистець. Це ж не те, що було при купівлі Осовця чи Лебедщини. Тоді я по кілька десятин брав, мав клопіт зі своїм, то в одно вже міг дещо й для інших зробити. Не те тепер. Я ж звязався купівлею десятини коло дому. Тепер я не знаю, чи то вистарчить на це все у мене соку. А як візьму тут що, то не більше пів десятини. Ну от і посудіть. Є мені рація вплутуватись так у це діло. Ні, я таки не можу. Радий би, та не можу. Хай це все перейме на себе дядько Мартин, або Даян, чи Конон.

...і Матвій безпорадно розводить руками та знизує сутулуватими плечима.

Громада насупилась хвилевою мовчанкою. Дядьки почухували потилиці, поплывували... Видно — міркують. Воно то, либонь мусіло б уже розпочатись, та на яку його ступиш?...

Гармідер, що буревійно, після таких мовчанок зривається, бо кожний надумавшись, хоче висловитись, заборсив справу ще дужче. Нарешті до слова прийшов старий Кальчук, що деякий час щось радився з Марином. Це є високий, тонкий, довгоший, з орлячим носом дядько, що завше досить до речі міркував... Він виліз на якесь підвищення і глухим, горловим голосом почав, що, мовляв, коли громада щось хоче зробити, то ніколи шовки воду в ступі, а треба рішати діло. Тут, мовляв, є люди з обох частин села „панської“ та „казьонної“²⁾, а це значить, що нам не тяжко розбитись на дві половини, а кожна половина хай ви-

¹⁾ Гл. „Дзвони“ ч. 1, 2, 3, 4, 5, і 9 1932.

²⁾ Поділ, що лишився від паньшизняних часів.

бере собі двох уповноважених. Ми тут не прийшли, щоб даремно пашчекувати, але діло робити. Ось уже темніє, та й погода міняється. Хто його відає, що буде завтра. А тут ось ходить про те, щоб вибрати нам двох, або чотирьох людей. Як собі громада хоче. Коли ж дядько Матвій одмовляється, то є ще інші люди, але він так міркує: коли громада хоче, щоб був Матвій, то хай це виразно заявить,... Коли ж дядько Матвій чується для себе не в силу задарма працювати й сперечається, то по моєму має рацію. Хто б з нас хотів на себе переймати чужі клопоти і нічого за те не мати. Нас тут кілька сотень люду, а чоловік бере тільки пів десятини. Ото ж, люди добрі, хто до чого, а ми до діла. Діло завше потрібує ділових людей, а Матвій мужик з толком. Як собі хочете, але він вважає, що людям оплатиться все, коли б навіть наш вибір був зв'язаний з деякими видатками. Ви подумайте тільки, як вів він справу з Лозаревичом. Хто то знає, той скаже, що я кажу правду. А що мав зате? Крім різних страт — нічого. Навіть доброго слова подяки не дістав. А скільки то треба походити, часу згаяти, витратитись. То до Житомира, то до Києва. Хто це все робитиме? Ну? Що ж люди мовчать? Правду кажучи, воно нікому неохота оббивати панські пороги, та що поробити? Хтось таки мусить. Він рубає просто. Дядько Матвій піде. Але за це мусить бути йому заплата. Сам він хоче брати пів десятини, а наше товариство має додати йому другу півдесятину і шабаш... І як що всі згодні, то перейдімо на Шинківці до банку і там зробимо списки людей та підпишемо уповноваження. Згода? Ось вже тьма...

Громада щось загула. Але тут десь чорти вирвали Мотрю Несториху. Ця низенька, грубенька баба, що виглядає на обтятий капустяний качан, вже давно поривалась з юрби, щоб щось сказати. Але до цього часу не прийшла до слова. І аж тепер вирвалась наперед і задзеленчала:

— Ой, Господоньку, Господоньку! І кому ми маємо кланятись, і кого просити? І на що ми маємо ще комусь землю викупувати. Чи ж то у нас тих грошей стільки, чи не треба чого іншого, як Матвієві землю купувати? Ось так... Тому півдесятину купи, тому могорича, а тому те, а тому се, а собі облизня. Різало йо-ма, ви люди, не знаєте, як помер мій Нестор, то лишив мені дві грядочки поля та копицю дівтори... А що я з тими бахурами?... А звідки? А як? Най старій — тринадцять, другому одинадцять, третій дев'ятий пішов, четвертому...

— Тю на тебе, дурна бабо! Свят, свят, свят! Втихомириись, — загукали на Мотру.

— Треба було менше по ночах, а більше в день працювати — докинув хтось.

— Дурна, дурна! — верещала Мотря. (А голосок у неї високий, ріжучий). Завше дурна, коли ходить про твою кривавицю... Не бійсь, он тому багатієві так на, а тобі ночами витинають... То є таке „правління“...

— От-то-то! Вискочила одріпуха — перебила Мотрю баба

Велітка. — Дуже ти тямисься у всяких справах, а борщу людського не вдаси зварити.

— Ох, мені, людоньки! — сплеснула руками Мотря. Дивись! А тобі що до цього?... Зубата яка! Тьху, на твою голову. Я ще любого чоловіка за пояс заткну...

— Го-го-го- затертотала юрба...

— Вже Несторові костурі забула. Як стикне тебе, то тициш, а терпиш — докинув котрийсь...

Знов регіт.

— Стало бути, що тут бідній людині і слова „нидзя“ сказати — вступився хтось за Мотрю.

А почувши це, Мотря своїм голосочком таку завела, що хоч вуха затуляй.

Іван Гуца, який десять років служив в якогось там графа за льокая також слово вставив...

— Несогласни, несогласни... Не будемо комусь землі купувати. Досить і своїх злиднів...

А одягнутий він у старосвітський, цегляної барви фрак... На животі ланцюжок мідяний теліпається. Годинник вже тому п'ять років, як не йде, лежить на дні у скрині, але ланцюжок ще цілком добрий...

Почалася справжня колотнеча. Мотря тарактіла, розкидала кучими руками, біла кулаком в кулак перед самим носом Велітки, такі кунштуки, що ой-ой, викидала. А Велітка і собі не пасувала. Обидві верещали, сукали одна другій дулі, але ні та ні друга не знали, що кричать і не слухали одна другої.

І коли дійшло напруження до такого стану, що обидві почервоніли і їм забивало дух, не лишалось бабам нічого, як вчіпитись одна другій пазюрами у коси і так напіраючись вони лишень янчали.

До них ще прилучився весь бабський актив... Одні за Мотрю, другі за Велітку, але партія останньої переважала. Чоловіки надривали з реготу животи і до бійки не втручались. Тільки Іван Гуца та ще кількоро йому подібних забігали, то звідти, то звідти, щоб і своїх п'ять грошей до загальної бійки підкинути... Скоро Мотрі потікла з носа юха... Хустина її злізла на праве ухо, як у якого козака... Вона боронилась дуже уперто, але Велічина партія так налягала, що витримати було годі.

Палюк Іван Гуца якимось запіткнувсь, полетів, а на нього звалилась ціла купа баб і він на ціле горло верещав...

Бачучи таку картину Матвій сплюнув і відійшов на сторону. За ним вийшли Єлисей, Харитон, Ковальчук, Мартин і з пару десятків інших...

— Ходімо краще просто до банку... Хай чубляться — сказав Матвій.

І чоловіки відійшли. За колотнечою та п'тьмою, (бо уже вечоріло) бабня не помітила відходу чоловіків і коли партія Мотрі була переможена, коли на полі бою лишилися тільки пошматовані хустки і тощо, і коли не один дядько голосно сякав носа,

а Гуц вирівнював потурбовані ребра, то ні одного з поважніших господарів на місці вже не було. До того вибіг з покоїв той саме тоненький, що розмовляв з Матвієм, панок і заявив, що як не втихомиряться, то він скаже випустити на воюючу масу собак. Це вплинуло.

Оглянувшись сюди, туди і зобачивши, що навколо вже нікого не видно з „отих главарів“, Мотря заверещала і затурбовалась, що „вони“ втікли і хочуть без неї зробити списки...

— Аа, дивись мені його! — Повтікали різун їх матері! — і мерщій посукала кучими ногами плутаючись у довгій роздертій спідниці в напрямку Шинковецького кутка, до банку. За нею почимчикувала уся її варта. А решта, кому не треба було йти, „записуватись“ і які прийшли собі так задля розваги, пішли до дому.

Іван Гуц клецаючи задріпаними крилами фраку, які сягали йому майже до пят, пошкандибав і собі до банку.

Починав накрапати дощ.

* * *

Списки складали до півночі... Будинок кооперативного банку не вмiщував таку спусту народу, а тому всі, хто прийшов найпізніше, мусіли чекати на дворі та киснути під дощем. В числі останніх опинилася розуміється і Мотря Несториха. Вона пробувала була і тут бунтувати, але їй досить впевнююче заявлено, що коли не втихомиряться, пошлють її під три чорти... Після чого нічого іншого не залишилось їй, як втихомиритись і шмиргаячи носом тихо плакати собі в кулак...

— Вони хіба знають оті камлії, оті... оті тюхтії, що мене болить? Вони хіба можуть знати? А відки їм це знати? Віддалась за оту каліку, отого чортового горба Нестора. Смердів, смердів, хирляв, хирляв і одно тільки знав що ночами спати не давав, та дітей робив. А тепер. А тепер маєш. Він там зогнив, а ти тут з дітьми з голоду пухни. Коли б яку півдесятку набути, думаю. А тут хіба за тими багатіями, що попнеш... Клуньчину думаю продати, ялівку продати, яблук з пару десятків пудів продати, може б воно чоловік зігнав на ту півдесятину... А і без клуньчини біда. Де тоді яку мізерію, що Бог дасть зложити? А як то тяжко прийшлося поки її злабудали. Плечі нераз облазили від носіння з Бущенщини кроков та бальків. Все на плечах виносили...

— Ой, видно та баба хоче дістати по мармузі, заявляє хтось зпереду з натугою, повертаючись назад...

— Чи вам, тітко, часом Бог дасть, не заціпить?...

— Ага! Заціпить — було її останнім протестом. До півночі чекала і плакала вже мовчки... А вписали її на півдесятину десь в середині. Матвій, який керував списом люду витягнув її до переду і перед її очима на якомусь 74. чи 5. місці вписав її... Але до дому вона пішла, аж коли розійшлися всі. Ще візьмуть та й одурять. Ні, вона вже краще сама допилънусь. (Прод. буде).